

AS MARCAS DE PESCA PARA SE SITUAR NO MAR

Por: Francisco Calo Lourido

Os alleos ao mar veno como unha enorme lámina de auga. Todo é mar, mais ignoran como poida ser o que está por baixo desa tona que muda de cor, que onte era azul, hoxe gris, outro día verde, ou prata ou violeta.... E que polas noites se volve negro pechado, coma tinta china, agás cando arde e os barcos aproveitan para andar á ardora, é dicir, cando o mar está cheo de plancto e algo (peixes ou barco) o axita. Estes non familiarizados co mundo da pesca ollan saír do porto os barcos, venos regresar con peixe e deducen que, onde lles cadrou, largaron os aparellos, mallaron os peixes e volveron con eles para terra. Ignoran que para pescar algo, sen que sexa unha casualidade, é preciso, amais de moitas outras cousas, coñecer o fondo mariño. Ao longo de séculos os bos patróns, os que pescaban ben, debíano en boa medida a que sabían perfectamente se debaixo da quilla do seu barco había area, lama, cascabullo, pedra, laxa, piña, cabezo, beirada, carreiro (para pasar libre) ou baixo (do que se librar), así como a forma desa área. Aprender isto foi un traballo local, por iso os de cada porto coñecen os seus mares e adoitan ignorar como son os das outras zonas.

Todos os investigadores do mundo pesqueiro e náutico coinciden en dicir que o primeiro instrumento empregado no mar foi o sebeiro ou escandallo: unha pedra amarrada a un calamento que se empregaba para sondar e saber que profundidade había debaixo do barco. Isto era suficiente para navegar cunha certa seguridade de non rematar encallados nun baixío inesperado. Nalgún intre adoptou un aspecto cilíndrico ou fusiforme e fíxoselle un furado nun extremo, no que se introducía un pouco de sebo, de onde tomou o nome de sebeiro. Amarrado polo outro extremo, lanzábase ao mar e, ao cobralo a bordo, sabíase, pola pegada deixada no sebo, amais das brazas de profundidade, a natureza do fondo. Posteriormente pasou a ser feita en bronce ou chumbo. O feito de untala con sebo tiña unha finalidade, non tanto de navegación, canto de pesca. Se marca area (limpo), ninguén se pon alí a pescar fanecas ou maragotas, mentres que, se indica seco (pedra), saben que non se van matar raias nin linguados ou rodaballos. Cada especie de peixe ten o seu hábitat e as súas querenzas.

WikipediA. Escandallos de chumbo. Museo Naval (Madrid)

Escoitei a un patrón explicar isto a un profano. Díxolle: “Un extraterrestre chega aquí coa súa nave e fondea aí no ar; pretende pescar homes, os aparatos márcanlle o que está no fondo, onde estamos nós, pero non nos ve e o que debe facer é fondear xusto enriba da porta desa taberna. Como alí sempre estamos entrando uns e saíndo outros, el vainos pescando ata que case non quedamos. Entón vai ao resón e cambia de posta, poñéndose enriba daquela outra tasca e continúa alí asinando homes. Se ignora as marcas das portas das tabernas e fondea aí no medio, o máis que pode pescar é un raro que vai dunha taberna á outra, e mellor lle sería mudar de oficio.

Xa temos marcado un sitio bo para pescar, pero este non é máis ca un punto e hai que amplialo, caendo en todas as direccións para ter a topografía completa do seu fondo, xa que os peixes poden estar dunha banda ou doutra en función de como traballen as correntes e as mareas, sobre todo se hai pouca profundidade, variando tamén as circunstancias nas diferentes estacións. Todo o anterior se foi aprendendo ao longo de séculos e, coa única axuda do escandallo, as xentes dun lugar foron coñecendo, cartografando e memorizando o fondo do seu mar, desde o máis próximo á costa ata o máis afastado ao que ousaban saír coas súas embarcacións.

Cando o mar pasa unha gran tempada descansado, ferve en peixe. Esaxerando moitísimo, dicíanme uns bacallaeiros de Terra Nova que, ao rematar a Segunda Guerra Mundial, andaba o bacallau xurdido, embarrando os barcos que alí chegaban. Poñámonos agora nos mares virxes de hai centos e miles de anos; aqueles primeiros mariñeiros -malia seren principiantes- poderían pescar en calquera sitio, pois todo estaría cheo de peixe, mais, segundo avanzaba a depredación e con ela medraba a escaseza, houbo que ir saíndo máis afora e memorizando os novos lugares para saber volver ao mesmo sitio. En

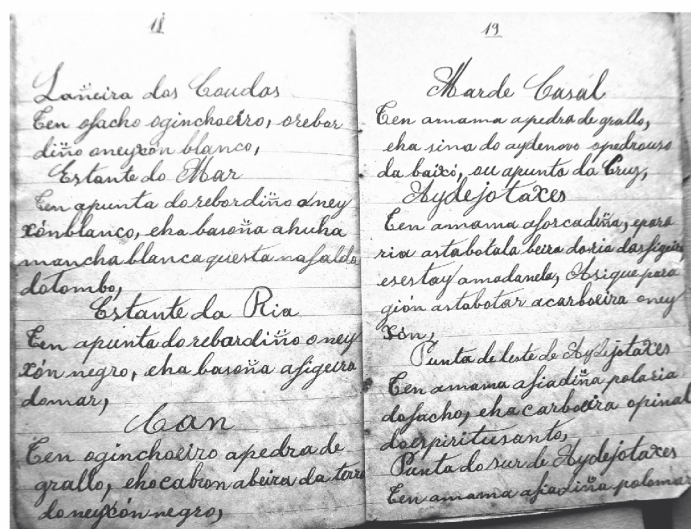
algures, un mariñeiro, sen dúbida totalmente ignorante en xeometría, pero con luces naturais, deuse de conta de que o lugar que quería lembrar viña sendo o vértice dun ángulo imaxinario, sendo os lados dúas liñas rectas trazadas ao enfiar para cada unha dous puntos destacados da costa e doados de lembrar, as chamadas marcas. Aprendido isto, íría pulindo a precisión do vértice, escollendo marcas (accidentes xeográficos, construcións...) que estivesen o máis lonxe posible do barco e entre si e abrindo o ángulo canto máis mellor. Conseguiría así ter o que os pescadores chaman marcas finas. Se o lugar de pesca, a posta ou fanequeira, é grande, non se precisa tanta exactitude, pero se é pequeno, se se trata do que no Porto do Son chamamos un *gharrancho* (unha simple pedra, un bote afundido...), un cativo desvío ocasiona saír do sitio e non pescar.

Así como unha cousa leva a outra, unha posta de pesca, unha fanequeira, lévanos a saber doutra. Un barco sae con idea de ir a esa posta coñecida, pero a néboa non permite ver as marcas con seguridade; recórrese ao sebeiro para ver se cadra a profundidade e bótanse os liños ao mar deixando ir o barco ao garete. Vanse matando así peixes encarnados (proprios do seco), entre eles cabras e, de súpeto, pican as fanecas (propias das beiradas). Fondean e seguen pescando ata que levanta a néboa e, ollando para as marcas, comprobán que non están onde pensaban. Procuran e memorizan unhas marcas novas e agora xa saben onde hai unha nova fanequeira. Así me teñen contado de tantas postas descubertas andando “a cabrear”, é dicir, matando cabras por enriba do seco ata caer na beirada. Eu, descoñecedor do mar de Pontevedra, fixen o mesmo no “Salseiros”, buscando postas arredor de Ons, desde o Baixo Zacarías polo norte ata Cabezo Cotufón, Bastián de Val, etc., polo Mar de Fóra, ou Cativelos polo leste, para quen me serviu unha das marcas do primeiro en senso contrario: a luz do Camouco entre a Punta do Centolo e o Centolo.

Outras postas serían atopadas largando aparellos. Os anzois caen nun punto, nunha área pequena, mentres os aparellos, caso das betas, como abarcan moito máis espazo, non precisan tanta finura na marcación, mais cómpre saber un número maior de marcas tanto para largalos ao tendido como en senos. Debemos coñecer a forma da pedra ou pedras próximas para ir largando con xeito toda a cacea. En ocasións, cando a estamos metendo a bordo, vemos que un seno do aparello trae unha carga superior de fanecas (estou exemplificando con fanecas para nos entender, por iso cito as betas). Míranse as marcas e resulta que non estamos nun sitio coñecido, que nos desviamos. Marcamos e xa temos outra posta máis para cando veñamos pescar á liña ou largar redes. Isto foise facendo, día a día, ao longo dos tempos, pero a maioría das marcas aprendémolas dos nosos pais ou dalgún alleo (cousa estrañísima), e incluso podería falar das dos pecios, abundantes en congros, que foron mercadas aos patróns das bacas que os descubriron por embarrar neles ao iren en arrastro polo limpo. E por último, outra maneira de aprender postas de pesca, é sendo “boiero”, é dicir, tomando nota de onde están as boias dos aparellos largos por patróns que saben ou achegándose, con máis ou menos descaro, a un barco que está fondeado a pescar e poñéndoselle ao costado.

Práctica habitual é estar pescando e ver como un barco trae a proa ao teu. Se non muda o rumbo, e normal que o patrón mande arriar catro ou seis brazas de calamento, co que o barco cae e sitúase fóra da posta. Chega o intruso e, mentres procura marcas, pregunta se hai algo. A resposta sempre é “nada”, logo catro frases sen interese ata que o “boiero”, con notorio disimulo, tomou nota mental e marcha. Se marcou ben, cando volva alí pescará o mesmo “nada”. Nunha ocasión estiven un tempo que me pareceu eterno cun bo badeixo dando cabezadas a media auga e eu co brazo ben estendido para que non se apreciase o movemento da tanza. Tiven sorte de zafalo e metino a bordo despois de marchar o “boiero”. Nun traballo máis amplo comentei que, conversando con mariñeiros de Portonovo, de Bueu e de Ons, todos eles coincidían en considerar “boieros” aos de Loira, onde houbo moitos pescadores a principios do século XX (Calo, 1998, 38-39).

Os bos patróns procuraban ter máis de catro marcas por posta, prevendo que habería días nos que sería imposible, polo sol de fronte ou pola néboa, distinguir algunha delas. Sabendo escribir, era moi normal que aproveitasen algúns dos

Follas do derroteiro de Vicente Lourido, meu avó

